

Μακεδονικά

Τόμ. 13, Αρ. 1 (1973)

Κωνσταντίνου Απ. Βακαλοπούλου, Τρία ανέκδοτα ιστορικά δοκίμια του Φιλικού Γεωργίου Λασσάνη

Γεώργιος Χ. Χιονίδης

doi: [10.12681/makedonika.925](https://doi.org/10.12681/makedonika.925)

Copyright © 2014, Γεώργιος Χ. Χιονίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Χιονίδης Γ. Χ. (1973). Κωνσταντίνου Απ. Βακαλοπούλου, Τρία ανέκδοτα ιστορικά δοκίμια του Φιλικού Γεωργίου Λασσάνη. *Μακεδονικά*, 13(1), 473–476. <https://doi.org/10.12681/makedonika.925>

άγαπης προς τὸ πρόσωπό του. Αὐτὴν τὴν ἀρχὴ ἀκολούθησε ἡ Ἐταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν καὶ πρόεβη στὴν ἐπανεκδόση τοῦ ἐξηντηλιμένου ἀπὸ χρόνια ἔργου «Νέα Έλλάς» τοῦ Σιατιστινοῦ Γεωργίου Ι. Ζαβίρα. Πρόκειται γιὰ φωτομηχανικὴ ἐκτύπωση ποῦ διατηρεῖ τὴ σχεδιδιάρθρωση τῆς πρώτης ἐκδόσεως (ἀπὸ τὸν Γεώργιο Κρέμο στὰ 1872), ἀλλὰ ἔχει δύο βασικὲς προσθήκες: μιὰ ἐκτενὴ εἰσαγωγή γραμμὴν ἀπὸ τὸν κ. Τ. Γριτσόπουλο, ἡ ὁποία ἀναφέρεται γενικὰ στὴν πατρίδα τοῦ λογίου τῆ Σιάτιστα καὶ εἰδικὰ στὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Γ. Ζαβίρα, καὶ ἓνα ἀναλυτικὸ εὑρετήριο προσώπων, τόπων καὶ πραγμάτων.

Ἡ προτασσόμενη εἰσαγωγή εἶναι ἡ ἴδια, ἐκτός ἀπὸ μερικὲς ἐπισυστάσεις ἀλλαγές, ἡ διάλεξη τοῦ κ. Γριτσόπουλου ποῦ διασκευάστηκε σὲ μελέτῃ καὶ δημοσιεύτηκε τὴν ἴδια χρονιά στὸν τόμο «Πνευματικοὶ ἄνδρες τῆς Μακεδονίας κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν» (πρβλ. ὅσα ἀναφέραμε πιὸ πάνω). Μεγάλῃ ὥστόσο εἶναι ἡ προσφορά τοῦ ἐπιμελητῆ στὴ σύνταξη τοῦ λεπτομεροῦς εὑρετηρίου (σ. 563-609). Χάρη σ' αὐτὸ σήμερα ἐξασφαλίζεται ἡ ἄμεση χρησιμοποίηση τοῦ ἔργου ἀπὸ τοὺς μελετητές, ἐνῶ παράλληλα ὑπογραμμίζεται καὶ κατατάσσεται τὸ τεράστιο ὕλικό ποῦ ἐπλασε ὁ Ζαβίρας. Νομίζω μάλιστα ὅτι σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο στηρίζεται πιὸ πολὺ ἡ ἀξία τῆς ἐπανεκδόσεως, ἀφοῦ, ὅπως εἶναι γνωστό, ἐπιστημονικὸ ἔργο χωρὶς εὑρετήριο ἰσοδυναμεῖ με καταδίκη του σὲ μερικὴ τουλάχιστο ἀφάνεια. Δὲν θὰ ἦταν λοιπὸν ὑπερβολὴ ἂν γράφαμε ὅτι ἡ «Νέα Έλλάς» παραδίδεται τώρα, «τεχνικῶς» ἔστω, ὁλοκληρωμένη στοὺς ἐπιστήμονες.

Γιὰ τὴ σημασία τοῦ ἴδιου τοῦ ἔργου δὲν θὰ ἦταν ἄσκοπο νὰ σημειωθοῦν τὰ ἀκόλουθα. Ὅταν συντάχτηκε αὐτὸ (1790-1804), συγκέντρωνε ἀναμφισβήτητα πρωτοτυπία καὶ ἐπιστημονικὴ πληρότητα. Ἄν ἐκδιδόταν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, θὰ ἀποτέλουσε φωτεινὸ σταθμὸ στὴν πορεία τῆς νεοελληνικῆς παιδείας. Τὸ χειρόγραφο ὁμως γνώρισε πολλὰς περιπέτειες, ποῦ ὄχι μόνον καθυστέρησαν τὴν δημοσίευσή του, ἀλλὰ καὶ ἔδωσαν τὴν εὐκαιρία σὲ μεταγενέστερους λογίους (ὅπως ὁ Ἄνδρέας Παπαδόπουλος-Βρετός, ὁ Ματθαῖος Κ. Παρναϊκὰς καὶ ἰδίως ὁ Κωνσταντῖνος Σάβας) νὰ τὸ ἐκμεταλλεῦτοῦν σχεδὸν ἐξαντλητικά. Εἰδικὰ μάλιστα ἡ Νεοελληνικὴ Φιλολογία τοῦ Σάβα (ἐκδ. 1868) ἀφαίρουσε ἀπὸ τὴ Νέα Έλλάδα τοῦ Ζαβίρα μεγάλο βαθμὸ ἐπιστημονικῆς πρωτοτυπίας. Παρὰ τὰ ἐξωτερικὰ αὐτὰ, θὰ λέγαμε, μειονεκτήματα, καὶ τὸ ἴδιο τὸ ἔργο παρουσιάζει βέβαια τὶς ἐσωτερικὲς του ἀδυναμίες, ποῦ ἔχουν ἤδη ἐπιστημανθῆ (καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ζαβίρας τὸ χαρακτήρισε ὡς πρῶτον σχέδιον, ἄμορφον καὶ ἀκαλλές). Καὶ ὁμως ποῖός θὰ τολμοῦσε σήμερα νὰ ἰσχυρισθῆ ὅτι ἐξεδόθη βιβλίο (ἔστω καὶ μὲ συλλογικὴ ἐργασία ἐρευνητῶν) ποῦ περιγράφει με ἐπιστημονικὴ πληρότητα τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τῶν Ἑλλήνων λογίων ἀπὸ τὸ 1453 ὡς τὸν 19ον αἰ.; Ἡ ἀσπηρὴ καὶ εἰδικὴ ἔρευνα ποῦ οἱ συνθήκες τῆς ἐποχῆς μας ἔχουν ἐπιβάλλει στὸν ἐπιστημονικὸ χῶρο δυσκολεῖοῦν μιὰ γενικὴ σύνθεση τῆς νεοελληνικῆς προσωπογραφίας ἐπὶ τουρκοκρατίας. Ἐτσι ἔχοῦμε συμβολὲς ἀγνώστων στοιχείων στὰ ἤδη γνωστά. Γιὰ τὰ τελευταῖα αὐτὰ ὥστόσο ἀνατρέχομε κάθε φορὰ στὸν Ζαβίρα, στὸν Σάβα (ποῦ ἀντέγραψε σὲ πολλὰ τὸν Ζαβίρα) ἢ στὸν Legrand. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ «Νέα Έλλάς» δὲν ἔχει χάσει τὴν ἐπικαιρότητά της στὸν σύγχρονο ἐπιστημονικὸ κόσμο. Ἀλλὰ καὶ ὅταν κάποτε τὴν χάσει, δὲν θὰ πάσῃ νὰ θεωρῆται ἓνα μεγλειώδες ἔργο τῆς γραμματείας μας.

ZAX. N. ΤΣΙΡΙΑΝΑΗΣ

Κωνσταντῖνου Ἄπ. Βακαλοπούλου, Τρία ἀνέκδοτα ἱστορικὰ δοκίμια τοῦ Φιλικῦ Γεωργίου Λασσάνη (Δημοσιεύματα τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Μακεδονικὴ Βιβλιοθήκη, ἀριθ. 41), Θεσσαλονίκη 1973, 8ον, σελ. 203 (177), μετὰ 15 πινάκων ἐκτός κειμένου.

Ὁ ἑκ Κοζάνης Φιλικός καὶ ἀγωνιστῆς Γεώργιος Λασσάνης ὑπῆρξεν, ὡς γνωστὸν, καὶ πολυγραφώτατος συγγραφεύς. Ἐκ τῶν ἔργων του ἄλλα μὲν ἐδημοσιεύθησαν παλαιότερον ἢ

τελευταίως, μερικά δὲ μένου ἀκόμη ἀνέκδοτα, ἐνῶ ἕτερα ἀπωλέσθησαν ὀριστικῶς ἢ, ἄλλως, ἀγνοεῖται ἡ τύχη τῶν. Κατάλογος τῶν ἐκδοθέντων ἔργων τοῦ Λασσάνη δημοσιεύεται εἰς τὰς γωνιαστὰς ἱστορίας τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας. Εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς Βουλῆς φυλάσσεται τὸ (ἐναπομείναν) τμῆμα τῶν χειρογράφων τούτου· βλ. Ν τ ἰ ν ο υ Κ ο ν ὀ μ ο υ, Ἑρωϊκὰ κείμενα τῆς ἔθνευσεως, ἀρχαία Γ. Λασσάνη καὶ Ἰω. Παπαδιαμαντοπούλου (αὐτὰ φύλλα τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς), περ. «Κριτικά φύλλα», τ. 1(1971-1972) σσ. 251-164 καὶ δὴ σσ. 252-254. Ὁ Εὐάγγελος Στ. Τζιὰ τζι ο ς εἶχεν ἀντιγράψει (1937) τὰ χειρόγραφα καὶ κατήρτισε κατάλογον ἐξ 24 τίτλων, μετὴν προοπτικὴν ἐκδόσεως τῶν Ἀπάντων τοῦ Λασσάνη, τὰ δὲ ἀντιγράφα του σώζονται εἰς τὴν Δημοτικὴν Βιβλιοθήκην τῆς Κοζάνης. Ἐξ ἄλλου, εἰς τὸ φύλλ. 13.099/5.3.1931 τῆς ἔφημ. Ἀθηνῶν «Ἑστία» δίδεται ἡ περιγραφὴ μερικῶν χειρογράφων του. Καὶ ὁ Ν ἰ κ ο ς Β ἔ η ς εἶχεν ἀντιγράφα τοῦ Ἀρχείου τοῦ Λασσάνη· βλ. Ν ἰ κ ο υ Α. Β ἔ η, Γεωργίου Λασσάνη, ἀφιέρωμα εἰς τὸν Ρήγαν Βελιστινλῆν Φερραῖον καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ θανόντας, «Ν. Ἑστία», τ. 25 (1939), σσ. 86-96 καὶ ἰδίως τὴν σμ. 2 τῆς σ. 96. Φαίνεται ὅτι ἔλαβε χώραν μεγάλη ἀφαιμάξις ἐκ τοῦ Ἀρχείου, τὸ ὅποιον ἦτο ἄλλοτε περιεκτικώτερον· βλ. Εὐάγγ. Στ. Τζιὰ τζι ο υ, Ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖον Λασσάνη, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον Σφενδόνη», τ. 1940, σσ. 72-77 καὶ δὴ τὴν σμ. 1 τῆς σ. 73, πρβλ. καὶ τὸ ἰ δ ἰ ο υ, Ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία καὶ ὁ Γεώργιος Λασσάνης, «Μακεδονικά», τ. 1(1940), σσ. 195-226 καὶ κυρίως τὴν σμ. 2 τῆς σ. 205 καὶ Σ π ὄ ρ ο υ Μ ε λ ᾶ, Φιλικοί, οἱ πρόδρομοι τοῦ Εἰκοσιᾶν, Ἀθῆναι 1960, σσ. 239-273. Αὐτοτελῶς ἐξέδωκεν ἀνέκδοτα ἔργα τοῦ Λασσάνη ὁ Γ ρ η γ ὄ ρ ι ο ς Γ. Γ ε ρ ὀ ὄ κ η ς· βλ. Τὰ ἅπαντα Γεωργίου Λασσάνη, εἰσαγωγὴ-ἱστορικαὶ σημειώσεις, τόμ. 1ος, Κοζάνη [1952] καὶ 2α ἐκδόσις, Θεσσαλονικὴ 1973 (οὐχὶ ὅμως κριτικῶς καὶ ἐπιστημονικῶς). Δὲν ἐξεδόθη ἀκόμη ἡ κατάλληλος βιογραφία τοῦ Γ. Λασσάνη, διότι ἡ πρόσφατος, σύντομος ἐργασία τοῦ Λ α ζ ᾶ ρ ο υ Ἀ θ. Πα π α ἰ ω ἄ ν ν ο υ, Γεώργιος Λασσάνης 1793-1870, ὁ φιλικὸς - ὁ πολεμιστῆς - ὁ λόγιος, Θεσσαλονικὴ 1973, εἶναι χρήσιμος ἀλλὰ ὄχι ἡ ἀναμενομένη. Χρήσιμος πάντοτε εἶναι καὶ ἡ (ἀγνοηθεῖσα μέχρι σήμερον ὑπὸ τῶν ἀσχοληθέντων μετὸν Λασσάνη) μελέτη τῆς Ἀ ρ ἰ ἄ δ ν η ς Κ α μ α ρ ἰ α ν ο ὦ - Τ σ ἰ ὀ ρ ἰ ἄ ν, Ὁ ἐπιφανὴς φιλικὸς Γεώργιος Λασσάνης, «Ἐπιθεώρησις Τέχνης», τεύχ. 122-123 (Φεβρουαρίου-Μαρτίου 1965), σσ. 132-151, ὅπου καὶ πλουσία βιβλιογραφία (ἀναφερομένη εἰς 125 σημειώσεις).

Συνεπῶς, ἐπὶ ἑκατὸν καὶ πλέον ἔτη, τὰ ἀνέκδοτα χειρόγραφα τοῦ Λασσάνη ἀνέμενον τὸν ἐκδότην των, ἀλλὰ οὗτος δὲν ἐνεφανίζετο. Ἐπὶ τέλους ὁ νέος ἱστορικὸς συγγραφεὺς κ. Κωνσταντῖνος Ἀποστ. Βακαλόπουλος ὑλοποίησε μερικὰς τὰς προθέσεις τῶν προηγηθέντων ἱστοριοδιφῶν καὶ μᾶς παρέδωκεν εἰς τὸν παρουσιαζόμενον τόμον τρία ἀνέκδοτα χειρόγραφα τοῦ ἐκ Κοζάνης συγγραφέως.

Τὸ βιβλίον του σύγκεται ἐκ 204 (177) σελίδων καὶ ἀποτελεῖται ἐκ συντόμου (δισελίδου) προλόγου καὶ ἐκ τεσσάρων μερῶν.

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος (σσ. 11-34) ὁ κ. Βακαλόπουλος προσθέτει νέα βιογραφικὰ στοιχεῖα διὰ τὸν Λασσάνη κατὰ τὰ ἔτη 1816-1832, ὑποσχόμενος ὅτι θὰ ἀσχοληθῆ διεξοδικῶς μετὴν σύνταξιν τῆς εἰδικῆς, περιεκτικωτέρας βιογραφίας τούτου. Εἰδικώτερον, ἐξετάζει τὸ πρόβλημα τῆς μνήσεως τοῦ Γεωργίου Λασσάνη εἰς τὴν Φιλικὴν Ἑταιρείαν καὶ τὰς ἀντιθέσεις τῶν παλαιῶν καὶ νέων μελῶν τοῦ παραρτήματος τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας εἰς τὴν Ὀδησσόν, παρακολουθεῖ δὲ ὕστερα τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ Λασσάνη, μετὰ τὴν ἀποφυλάκισίν του ἀπὸ τὸ φρούριον Theresienstadt ἕως τὴν ἀφίξιν του εἰς τὴν Ἑλλάδα, δηλαδὴ κατὰ τὰ ἔτη 1821-1828, μετὰ τὴν δὲ βᾶσιν τὸ ἀνέκδοτον ἡμερολόγιόν του, καὶ τέλος ἀναφέρεται εἰς τὰ διημοσιευόμενα τρία ἱστορικά δοκίμια τοῦ Λασσάνη καὶ κυρίως εἰς τὸν χρόνον τῆς συγγραφῆς των καὶ τὰς μεταξὺ σχέσεις των.

Εἰς τὸ δευτερον μέρος (σσ. 37-73) ὁ συγγραφεὺς δημοσιεύει τιμῆμα ἐκ τῆς χειρογράφου ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος τοῦ Λασσάνη, καὶ συγκεκριμένως τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν

τρίτην εποχήν, δηλαδή εις τὰ ἔτη 1757-1814, ἀφοῦ προτάξει τὰς ἀπόψεις του διὰ τὰ διάφορα προβλήματα τοῦ χειρογράφου, διὰ τὴν προσφορὰν του εἰς τὰς ἱστορικές γνώσεις μας καὶ διὰ τὴν ἀξιοπιστίαν του. Ὁ κ. Βακαλ. ἔκρινεν ὅτι ἔπρεπε νὰ δημοσιεῖσθαι μόνον αὐτὸ τὸ τμήμα τοῦ χειρογράφου, δηλαδή τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὴν λῖαν κρίσιμον καὶ σκοτεινὴν προεπαναστατικὴν περίοδον καὶ τοῦτο διότι τὸ θεώρησε σπουδαιότερον, ἀλλὰ (ἀσχέτως τῆς ὀρθότητος τῆς γενομένης ἀξιολογήσεως) νομίζομεν ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ δημοσιευθῆ ὁλόκληρον τὸ δοκίμιον, διότι ἡ κρίσις περὶ τῶν κατ' ἰδίαν μερῶν ἐνὸς ἀνεκδότου ἔργου εἶναι συχνὰ θέμα ὑποκειμενικὸν καὶ συζητήσιμος ἢ ὀρθότης τῆς, ἐπειδὴ ὑπάρχει περίπτωσηίς νὰ ὑποτιμηθῆ ἢ χρησιμότης τῶν θεωρουμένων ἐπὶ τινος ὡς ἐπουσιωδῶν καὶ μὴ δημοσιευσίων τμημάτων του, τὰ ὅποια ὁμως, παρὰ ταῦτα, εἶναι δυνατόν νὰ ἐνδιαφέρουν ἕνα εἰδικὸν ἑρευνητὴν (τῆς γενικῆς ἢ τοπικῆς ἱστορίας), καὶ τὰ περιεχόμενα στοιχεῖα νὰ εἶναι νέα ἢ νὰ δια φωτίσθαι γεγονότα καὶ πρόσωπα, ἐὰν συνδυασθῶν καταλλήλως μὲ δεδομένα ἐξ ἄλλων ἔργων. Ἄλλωστε, μόνον ἡ δημοσίευσις ὁλοκλήρου τοῦ χειρογράφου θὰ καθίστα ἐφικτὴν τὴν ὀρθὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας του ὑπὸ τῶν μελετητῶν, οἱ ὅποιοι θὰ πρέπει (καὶ τώρα ἀκόμη) νὰ ἀνατρέχουν εἰς τὰς ἀνεκδότους σελίδας τοῦ χειρογράφου, ἐὰν ἐπιθυμοῦν νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψιν τῶν τὰ στοιχεῖα καὶ τὰς κρίσεις τοῦ Λασσάνη διὰ πρόσωπα καὶ γεγονότα τῶν ἄλλων χρονικῶν περιόδων.

Εἰς τὸ τρίτον μέρος (σσ. 77-128) ὁ συγγραφεὺς δημοσιεῖ τὸ εἰς τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν δοκίμιον τοῦ Λασσάνη, τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται: Aufschlüsse über die Vorbereitungen zur griechischen Insurrection. Προτάσσονται ὀκτὼ παράγραφοι: Συγκεκριμένως προηγεῖται ἡ ἀναλυτικὴ ἔκθεσις τῶν ἀπόψεων τοῦ κ. Βακαλ. διὰ τὸ γερμανικὸν χειρόγραφον καὶ τὴν αἰτίαν τῆς συγγραφῆς του. Ἐν συνεχείᾳ ἐξαίρεται ἡ χρησιμότης τῶν ὑπὸ τοῦ Λασσάνη παρεχομένων εἰδήσεων διὰ τοὺς Χάμζαν καὶ Παλαιόπουλον, τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Ρήγα, καὶ ἰδίως διὰ τὸν Δημήτριον Παλαιόπουλον, ὁ ὁποῖος ἦτο προεστὸς καὶ ἀρματολὸς τοῦ Καρπενησίου καὶ διὰ τὴν προσπάθειαν τοῦ Βελεστινλή. Κατόπιν ἐξετάζεται τὸ θέμα τῆς δικαιοσύνης τοῦ Ἁλεξάνδρου Ὑψηλάντου καὶ ἀξιολογοῦνται αἱ πληροφορίες τοῦ Λασσάνη διὰ τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν, διὰ τὸ πρόβλημα τοῦ πρώτου ἀρχηγοῦ καὶ τῆς ὀργανώσεώς της. Ἡ δημοσίευσις τοῦ κειμένου τοῦ δοκίμιου (ἐκ 40 χειρογράφων σελίδων) καταλαμβάνει 16 σελίδας, παρ' ὅλον δὲ ὅτι ἐγένετο διεξοδικὴ ἀνάλυσις καὶ εὐρεῖα ἀξιολόγησις τῶν νέων στοιχείων τοῦ χειρογράφου, θὰ ἦτο λῖαν ἐξυπηρετικὴ καὶ ὀφελίμος καὶ ἡ καταχώρισις τῆς μεταφράσεώς του εἰς τὴν ἑλληνικὴν.

Εἰς τὸ τέταρτον μέρος (σσ. 131-177) ὁ κ. Βακαλ. δημοσιεῖ τὸ κείμενον τοῦ χειρογράφου τοῦ Λασσάνη, τὸ ὁποῖον ἐπιγράφεται: «Τὸ Στρατιωτικὸν τῆς Ἑλλάδος, Δοκίμιον Ἱστορικόν», ὅπου ἐξετάζεται ἡ κατάστασις τοῦ στρατοῦ κατὰ τὰ ἔτη 1821-1833, προτάσσεται δὲ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ κειμένου ἡ κριτικὴ ἀξιολόγησις τοῦτου, ἐνθα δίδεται καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

Ἀκολουθοῦν ἡ εὐρεῖα περίληψις τῆς ἐργασίας εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν (σσ. 179-187), ἡ παράθεσις τῆς χρησιμοποιηθείσης πλουσίας βιβλιογραφίας (ἀνεκδοτοὶ πηγαί, ἐκδεδομένα πηγαὶ καὶ βοηθήματα) ὁ πίναξ ὀνομάτων καὶ λέξεων (ἐλληνικῶν καὶ ξένων κερχωρισμένως) καὶ ἡ δημοσίευσις τῶν 15 πινάκων (ἐκτὸς κειμένου εἰς χάρτην ἰλλουστρασιόν), ἧτοι σελίδων τῶν χειρογράφων, εἰκόνων τοῦ συγγραφέως, τῆς οἰκίας του κ.λ., ὡς καὶ δύο σχεδιαγραμμάτων.

Αὐτὴ εἶναι εἰς γενικὰς γραμμάς ἡ διάρθρωσις τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Βακαλ. Ἡ εὐρύτερα ἀνάλυσις καὶ λεπτομερεστέρα ἀξιολόγησις τῶν δημοσιευθέντων δοκιμίων τοῦ Λασσάνη καὶ τῆς συνεισφορᾶς τοῦ κ. Βακαλοπούλου θὰ ἄηται πολλάς σελίδας, λόγῳ τῆς φύσεως καὶ τοῦ πλήθους τῶν κατ' ἰδίαν θεμάτων, τῶν γεγονότων καὶ τῶν προσώπων, εἰς τὰ ὅποια ἀναφέρονται, δεδομένου ὅτι τὸ βιβλίον τοῦτο ἔχει διττὸν χαρακτήρα: Περιέχει ἐνδιαφέροντα ἀνεκδοτα κείμενα, τὰ ὅποια διαφωτίζουν σπουδαῖα προεπαναστατικὰ, ἐπαναστατικὰ

ή μετεπαναστατικά γεγονότα, δηλαδή του 18ου-19ου αιώνας, αλλά συγχρόνως γίνεται και η αξιολόγηση και η αναλυτική κριτική των διδομένων νέων στοιχείων, με βάση την σχετική βιβλιογραφία. Άρκει να σημειωθεί ότι η δημοσίευση του κειμένου των χειρογράφων του Λασσάνη καταλαμβάνει ολιγώτερον του ήμισους του αριθμού των σελίδων του βιβλίου, εις δὲ τὰς υπόλοιπους καταχωρίζεται τὸ κείμενον τοῦ κ. Βακαλοπούλου. Ἀναμφισβητήτως ἡ χρησιμοποίησις ὑπὸ τοῦ κ. Βακαλοπούλου μεθόδου δημοσίευσως τῶν τριῶν δοκιμῶν τοῦ Γ. Λασσάνη εἶναι ἡ πλέον ἐπιτυχής, ἐπαγωγὸς καὶ ὀφέλιμος.

Εἶναι, λοιπόν, πρόδηλον ὅτι ὁ κ. Κωνσταντῖνος Ἄπ. Βακαλόπουλος κατάρθωσε νὰ δημοσιεύσῃ ἐπιτυχῶς μίαν λίαν ἀξιόλογον ἐργασίαν, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ σπουδαίαν συμβολὴν εἰς τὴν διερευνῆσιν τῆς ἱστορίας τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ, ἀσφαλῶς δὲ ἡ διαπίστωσις αὐτῆς εἶναι ἐλπιδοφόρος καὶ δυνάμεθα νὰ ἐλπίζωμεν ὅτι ὁ νεαρὸς συγγραφεὺς θὰ συνεχίσῃ ἐπαξίως καὶ θὰ συμπληρώσῃ καταλλήλως τὸ ἔργον τοῦ διακεκριμένου πατρὸς, διδασκάλου καὶ καθοδηγητοῦ του (καθηγητοῦ κ. Ἀποστόλου Ε. Βακαλοπούλου), εἰς τὸν ὅποιον συνέπῳς, κατὰ εὐτυχῆ συγκυρίαν, θὰ ὀφείλῃ ὄχι μόνον τὸ ζῆν ἀλλὰ καὶ τὸ εὖ ζῆν...

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Χ. ΧΙΟΝΙΔΗΣ

Β. Γ. Σ α μ π α ν ο π ο ὄ λ ο υ, Ἑκκλησία καὶ ἐπαναστατικά κινήματα στὴν Κοζάνη (Ἑκδόσεις τοῦ Συνδέσμου γραμμάτων καὶ τεχνῶν νομοῦ Κοζάνης, ἀριθ. 8), Θεσσαλονίκη 1973, 8ον, σελ. 58 (50), μετὰ 22 εἰκόνων, ἐκτὸς κειμένου.

Ἄξιζει νὰ μελετηθῇ κάποτε ἡ συμβολὴ τῶν ἐκδοθέντων κειμένων μερικῶν διαλέξεων ἱστορικῶ περιεχομένου εἰς τὴν πρόοδον τῶν ἱστορικῶν σπουδῶν. Πράγματι, διάφοροι εἶναι αἱ αἰτίαι καὶ αἱ ἀφορμαὶ διὰ τὴν πραγματοποιήσιν τῶν ὁμιλιῶν: Ἄλλοτε ἱκανοποιοῦν ἀπλῶς προσωπικὰ φιλοδοξία διὰ (πνευματικῆν) ἐπίδειξιν, ἄλλοτε ἐπιβάλλονται ἐκ τῆς ἀνάγκης νὰ παρουσιάσῃ ἓνα νομικὸν πρόσωπον κάποια πνευματικὴν δραστηριότητα, ὅποτε συχνὰ ἐπιστρατεύονται κυριολεκτικῶς ὁμιληταί, οἱ ὅποιοι, ἐὰν τύχῃ νὰ μὴ ἔχουν ἀνεπτυγμένην τὴν αὐτογνωσίαν καὶ τὴν συνείδησιν τοῦ πραγματικοῦ προορισμοῦ καὶ τῶν ὑποχρεώσεών των, δέχονται νὰ ἀναμασήσουν τὰ γνωστά, ὅταν δὲν δύνανται νὰ προσθέσουν καινούργια στοιχεία, ἢ νὰ ἐκθέσουν μίαν νέαν θεώρησιν γνωστῶν γεγονότων. Τοῦτο γίνεταί κυρίως μετὰ τὴν εὐκαιρίαν ἐθνικῶν κ.λ. ἐπετείων, ὅποτε εὐδοκίμῃ ἡ ἐπιδημία τῶν διαλέξεων. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν (ἀσχέτως τῆς ἐνδεχομένης γενικωτέρας ἢ ἐιδικωτέρας ὀφείλειαι ἐκ μῆς ὁμιλίας διὰ τοὺς ἀπροβληματίστους ἀκροατάς), τὸ καλῶτερον εἶναι νὰ μὴ δημοσιεύωνται ἐντύπως παρόμοια κείμενα, ὥστε τὰ τυχόν ὑπάρχοντα οἰκονομικὰ μέσα νὰ χρησιμοποιῶνται διὰ ἑτέρας πρωτοτύπους ἐργασίας, κατὰ τὸν κανόνα ὅτι οὐχὶ ἡ ποσότης ἀλλὰ ἡ ποιότης τῆς πνευματικῆς προσφορᾶς ἐκτιμᾶται καὶ βαθμολογεῖται.

Ἐπάρχει ὁμως καὶ μία ἄλλη κατηγορία λιαν ἀξιολόγων διαλέξεων, τῶν ὁποίων τὸ κείμενον εἶναι λίαν σημαντικόν, ὅταν μάλιστα τεκμηριώνεται κατὰ τὴν ἐκδοσιν του μετὰ ὑποσημειώσεως καὶ παραπομπᾶς εἰς τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν (βλ. π.χ. Ν. Γ. Φιλίππιδη, Ἡ ἐπανάστασις καὶ καταστροφὴ τῆς Ναούσης, Ἀθήναι 1881, φωτατυπώσεως Νότη Καραβία, Ἀθήναι 1973). Ἡ ἀξία τούτων ὀφείλεται ἢ εἰς τὴν πρωτοτυπίαν τοῦ θέματος ἢ εἰς τὰ χρησιμοποιούμενα τὸ πρῶτον ἀνέκδοτα στοιχεία ἢ εἰς τὸ νέον πρῖσμα, ὑπὸ τὸ ὅποιον ἐρνεύονται τὸ ἄλλως γνωστὸν ἀντικείμενον τῆς ὁμιλίας, ἢ ὁποία ἀποτελεῖ συχνὰ τὸ ἔναυσμα διὰ χρησίμους καὶ παραγωγικὰς ἐπιστημονικὰς συζητήσεις ἢ δι' ἄλλας ἐργασίας (ὡς συνέβη μετὰ τὴν διάλεξιν τοῦ Ν. Γ. Φιλίππιδη, ἡ ὁποία ὠδήγησε τὸν Δ. Πλαταριδὴν νὰ συντάξῃ τὸ σπουδαῖον σχεδιάσμα του, τὸ ὅποιον ἐξέδωκεν ὕστερα ὁ Ε. Στουγιαννάκης μετὰ τὸν τίτλον «Ἱστορία τῆς πόλεως Ναούσης», τόμ. Ιος, Ἑδесаο 1924). Δὲν ἀποκλείεται